

De dagelijkse praktijk van een verzetsman

In 2018 is op initiatief van het Platform WO2 veel aandacht besteed aan het verzetswerk in Nederland tijdens de Duitse bezetting. Door middel van tentoonstellingen, films en nieuwe publicaties wordt het bijzondere en gevaarlijke werk van Nederlandse mannen en vrouwen tijdens de oorlog zichtbaar gemaakt. Een boek dat hier naadloos bij aansluit is *Het geheime dagboek van Arnold Douwes, Jodenredder* van Holocaustkenners Johannes Houwink ten Cate, werkzaam bij het NIOD, en zijn Engelse collega hoogleraar Moderne Geschiedenis Bob Moore.

Arnold Douwes (1906-1999) was de zoon van een hervormde predikant die tijdens de Duitse bezetting in het Drentse Nieuwlande terecht kwam en daar kennismakte met de bekende

verzetsman Johannes Post.

Post vond Douwes na enige tijd capabel en betrouwbaar om het onderduikerswerk in de regio op zich te nemen. Zelf kon hij dat niet langer doen omdat hij te druk was met het landelijke (gewapende) verzetswerk.

In de vijftien maanden dat Arnold Douwes voornamelijk Joodse onderduikers helpt aan een schuilplaats, hield hij een dagboek bij. En dat is in alle opzichten uniek te noemen, want als er één regel gold voor een illegale werker dan was het wel om geen notities te maken en geen namen op te schrijven. Douwes deed dat allemaal wel. Al zijn aantekeningen bewaarde hij zorgvuldig door ze in glazen potten te stoppen en te begraven in de grond. In het dagboek nam hij geen blad voor de mond en daardoor kunnen wij anno 2018 ons een beeld vormen van de dagelijkse praktijk van een verzetsman. Zo schrijft hij bijvoorbeeld op 25 juli 1943: 'Dominee Post preekte die morgen in Pesse. De dominee had een geladen revolver op zak, hij had het in zijn preek over "in de ene hand de troffel, in de andere hand het zwaard". Na kerktijd spraken wij af, dat die nacht de boerderij van Meekhof, een vieze NSB'er in Pesse, er aan moest'. En op 3 november 1943: 'De algemene indruk die ik heb overgehouden van twee weken is er één van heen en weer vliegen op mijn fiets, van en naar Hoogeveen reizen om mensen van het station te halen, van met allerhande mensjes in de maag zitten, van een wanhopig zoeken naar duikadressen voor jongens, meisjes, baby's, volwassenen, vrouwen en mannen. Telkens kwamen er weer nieuwe voorraden.' Het dagboek van Douwes laat zien dat het verzetswerk een fulltime bezigheid was waarbij je vooral veel improvisatievermogen nodig had. Elke dag kon er iets onverwachts gebeuren waardoor je tegenmaatregelen moest nemen. Het kwam regelmatig

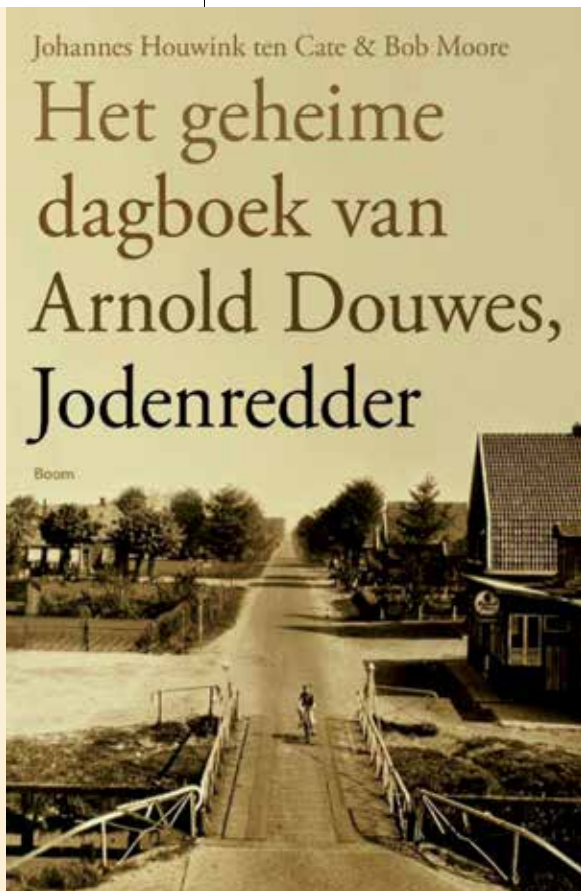
voor dat er nieuwe schuilplaatsen gezocht moesten worden voor 'duikelaars', of allerlei belastend materiaal moest halsoverkop uit huizen verdwijnen. Douwes heeft het dan over 'schoonmaken' in zijn dagboek.

De kans dat Douwes een keer tegen de lamp zou lopen was aanzienlijk. Een paar keer kroop hij door het oog van de naald, een keer werd hij op een vroege ochtend in mei 1944 in de schuilplaats onder het huis verrast door een bezoek van de *Sicherheitspolizei*. En in september 1944 stapte hij toevallig de keuken in bij één van zijn vele contacten uit de illegaliteit, waar hij SS'ers aantrof. Hij wist met een smoesje snel uit zicht te verdwijnen. Een maand later ging het echt fout.

'Het verzetswerk was een fulltime bezigheid'

Hij werd gearresteerd en kwam in de gevangenis in Assen terecht. Het bleek dat de *Sicherheitsdienst* precies wist wie hij was en dat kon niet veel goeds betekenen. Maar op maandagmorgen 11 december 1944 zwaaide zijn celdeur open en werd hij bevrijd door de knokploeg Noord-Drenthe. Het is belangrijk dat het dagboek van Douwes voor een breder publiek toegankelijk is gemaakt door Houwink ten Cate en Moore. Door het lezen van de dagelijkse bezigheden van Douwes en zijn verzetsvrienden krijg je een beter beeld van de spanningen waar ze mee te maken hadden in oorlogstijd. Daarom is het dagboek ook uitermate bruikbaar als primaire bron in de geschiedenisles. Leerlingen kunnen zich door het lezen van de dagboekpassages meer verplaatsen in de wijze waarop het verzetswerk georganiseerd werd en welke gevaren dat met zich meebracht.

Bert Jan Hartman

Het geheime dagboek van Arnold Douwes, Jodenredder. Johannes Houwink ten Cate en Bob Moore (Boom, Amsterdam 2018), 348 blz., €26,50